

Türkiye de Dağlık Alanların Kırsal Turizm Açısından Önemi

Celalettin DURAN

Doğu Akdeniz Ormancılık Araştırma Müdürlüğü, Tarsus, MERSİN

Özet

Türkiye, bulunduğu matematiksel konumuna ve yeryüzü şekillerine bağlı olarak son derece zengin doğal ortam özelliklerine sahiptir. Türkiye topografyasının büyük bölümünü dağlık alanlar oluşturur. Bu alanlar, taşıdığı doğal güzelliğin yanında farklı jeomorfolojik üniteler nedeniyle pek çok endemik bitki ve hayvan türüne de ev sahipliği yapar. Ayrıca önemli sulak alanların oluşmasında, suyun kaynağı konumundadır.

Son yıllarda hızla gelişen ve çeşitlenen turizm etkinlikleri içerisinde, Dağlık alanların taşıdığı önem gün geçtikçe artmaktadır. Bu alanlarda pek çok yeni hizmet kolunun da doğmasına neden olmaktadır.

Bu çalışmada, Türkiye'nin fiziki yapısı içerisinde dağlık alanların taşıdığı turizm potansiyeline dikkat çekilmiş, kırsal kalkınma açısından bu alanlardaki alternatif turizm imkânları araştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dağlık Alanlar, Kırsal Turizm, Kırsal Kalkınma, Türkiye

The Importance of Mountainous Areas for Rural Tourism in Turkey

Abstract

Turkey, depending on the location and forms of the earth surfaces, has an extremely rich natural environment. A large part of Turkey topography consists of the mountainous areas.

These areas, beside natural beauty, have rich recourses from the aspects of wild life, endemic plants and geomorphologic units. Furthermore they are source of significant wetlands

In recent years, the importance of the mountainous areas in the rapidly growing and diversifying tourism activities is increasing day by day

In this study, researched for the rural tourism potential and alternative tourism opportunities of mountainous areas in Turkey

Key Words: Mountainous Areas, Rural Tourism, Rural Development, Turkey

1. GİRİŞ

İnsanların sürekli yaşadıkları ve her zamanki olağan gereksinimlerini karşıladıkları yerlerin dışına yaptıkları seyahat ve geçici konaklamaların tümüne kısaca turizm denmektedir (Anonim, 2010b).

Kırsal turizm ise; kırsal kültür, doğal çevre ve tarımla bütünleşen (köyde, bir çiftlikte, bir dağ evinde vb.de konaklayarak), kırsal kültürle tanışarak ve kaynaşarak bir tatil geçirmek olarak ifade edilebilir. Ayrıca diğer turizm türleriyle de son derece kolay entegre olabilir (Soykan, 2003). Kısaca kırsal alanlardaki her türlü turizm etkinliklerinin bütününe *kırsal turizm* denebilir.

Kentleşme süreçleri; doğal ortamdaki rekreatif faaliyetlerin artmasına, tek tip yaşam biçimlerinden farklı kültürel ve doğal yaşam biçimlerinin arayışına itmektedir (İrmak ve Yılmaz, 2011). Çok hızlı büyüyen kentlerdeki nüfusun eğlenme, dinlenme ve spor gibi etkinliklerinin artması, turizm sektörünün de gün geçtikçe büyümesine, yeni turizm kollarının doğmasına neden olmaktadır.

Turizm uluslararası düzeyde en hızlı gelişen sektörlerden biridir ve turizmin ekonomik açıdan gelir

sağlayıcı özelliği yanında, sosyal, kültürel ve çevresel bakımdan çok yönlü etkileri vardır. İnsanların turizm etkinliklerine katılımı eko-turizm, doğa turizmi, inanç turizmi vb. konularda farklılık göstermektedir. Doğal alanlara yönelik turizm talepleri, gün geçtikçe artmaktadır (Kuvan, 2001). Bu nedenle günümüzde alternatif turizm alanları içinde doğa ve kültürel içerikli dağlık alan turizmi, pek çok çekici özelliği ile ön plana çıkmaktadır.

Çok eski zamanlardan beri dağlık alanlar, ulaşılama ve uzaklığın etkisi ile insan yaşamında hep bir olağanüstülüğü (büyülü bir yeri) olmuştur. Antik çağlarda da insan toplulukları güvenlik gerekçesiyle dağlık alanları yerleşim yeri olarak kullanmışlardır. Anadolu'daki dağlık alanlar, tarihi yerleşmeler ve yollar bakımından zengindir.

Dağlık alanlar, çekici pek çok özelliği yanında en az el değmiş mekânsal alanları oluşturması, temiz havası, zengin biyoçeşitliliği, farklı arazi şekilleri ve kültürleri barındırması ile değeri gün geçtikçe artmaktadır. Bu nedenle eskiyen aktivitelerin sıkıcılığından uzaklaşmak isteyen ve yeni arayışlar içindeki kitlelere hitap edecek

seçenekler sunmaktadır. Türkiye, sahip olduğu geniş dağlık alanları ve kültürel özellikleriyle turizm sektörü için önemli bir potansiyele sahiptir.

2. TÜRKİYE DE DAĞLIK ALANLAR VE KIRSAL NÜFUS

Anadolu, jeolojik olarak genç bir küttedir. Ancak bütün jeolojik dönemlerde en hareketli merkezlerden biridir. Yoğun volkanik ve tektonik faaliyet ile farklı ortam şartları, dağlık sisteminde farklı şekillerde ortaya çıkmasına neden olmuştur. Tek dağlar, sıra dağlar ve küttlesel dağlar gibi yapılar ortaya çıkmıştır. Anadolu, eski batılı kaynaklarda yükseltisinin fazlalığından dolayı *Küçük Asya* olarak ifade edilmiştir.

Türkiye'nin ulusal alanının yaklaşık %78'i dağlık alanlardan oluşurken, tüm Avrupa ülke sınırlarındaki alanın %36'sı dağlık alanlardan oluşmaktadır (Anonim, 2010a). Türkiye'nin tüm alanı içinde yalnızca 1/5'lik bölümü dağlık alan dışındadır (Tablo 1).

Tablo 1. Türkiye, Avrupa Birliği ve tüm Avrupa ülkelerinin dağlık alanları

Ülkeler	Ulusal Alan (km ²)	Dağlık Alan (km ²)	Dağlık Alan Oranı (%)
Türkiye	780120	605062	78
AB Üyesi Ülkeler	4231683	1247773	29
Tüm Avrupa Ülkeleri	6672759	2409601	36

Kaynak: Anonim, 2010a

Türkiye'de kentleşme sürecinin çok hızlı gerçekleşmiş olması nedeniyle, yerleşim yerleri yapılaşmanın (altyapı, yol ve diğer hizmetlerin) kolaylığından dolayı daha düz olan ova tabanlarına yayılmış ve bu alanlarda büyük ölçüde yerleşim yerleri ile kapatılmıştır. Bu yerleşmeler, geniş delta ovaları üzerinde büyük nüfuslara ulaşmıştır.

Dağlık alanlar, genellikle düşük nüfus yoğunluğuna sahiptir. Bu alanların büyük bölümü, insan yerleşimi için uygun değildir. Vadi içi ve ova tabanlarındaki nüfus, genellikle büyüme eğilimindedir. Avrupa dağlarında toplam 118 milyon (Avrupa nüfusunun %17'si) kişi yaşar. Bu nüfusun 33 milyonu Türkiye'dedir. Türkiye dağlık alanlarındaki nüfus, artma eğilimindedir (Tablo 2; Şekil 1;2). Bu nüfus, Avrupa'nın dağlık alan nüfusu ikinci en yüksek ülkesi olan, İtalya'nın (14.0 milyon) iki katından fazladır. Sonraki ülkeler sırasıyla; İspanya (10.1 milyon), Almanya (7.4 milyon), Fransa (6.5 milyon), Romanya (4.6 milyon) ve Avusturya (4 milyon) dır. Bununla birlikte Avrupa Birliği üyesi olmayan bazı küçük ülkelerden İsviçre (6.3 milyon), Sırbistan ve Karadağ (3.2 milyon), Bosna Hersek (2.7 milyon) nüfusun büyük bölümü dağlık alanlardadır. Avrupa Birliği üyesi ülkelerin dağlık alan nüfusu 63 milyon (nüfusun %13'ü) dur (Anonim, 2010a). Dünya nüfusunun da yaklaşık

Tablo 2. Dağlık küttlelerdeki nüfus (2008)

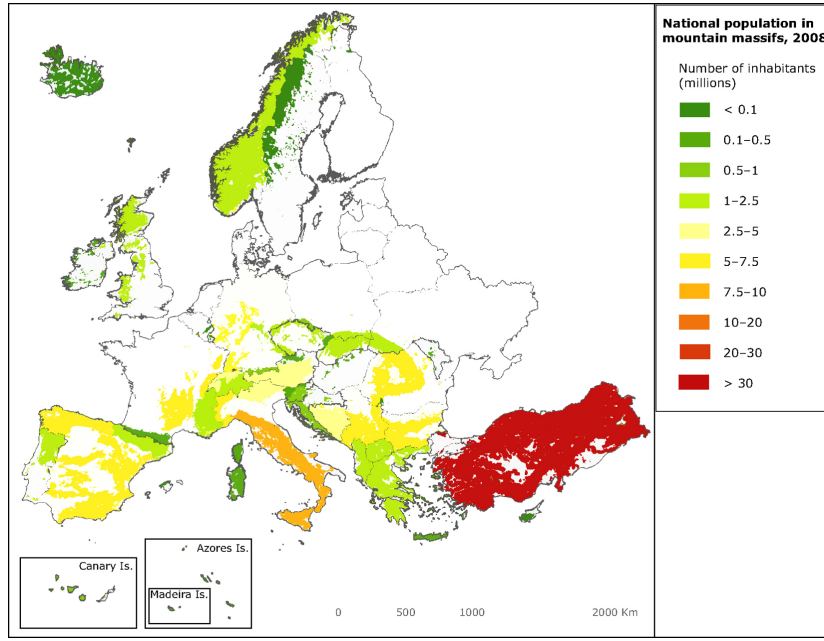
Dağlık Küttleler	Nüfus
Alpler	14.037.794
Apeninler	9.436.724
Atlantik Adaları	1.000.181
Balkanlar/Güneydoğu Avrupa	14.636.605
İngiliz Adaları	1.489.543
Karpatlar	9.966.351
Merkezi Avrupa Dağları 1 (Belçika ve Almanya arası)	5.164.949
Merkezi Avrupa Dağları 2 (Çek Cumhuriyeti, Avusturya ve Almanya arası)	4.203.715
Doğu Akdeniz Dağları	462.311
Fransa/İsviçre arası Dağlar	7.069.632
İber Yarımadası Dağları	9.155.253
İskandinav Dağları	1.412.708
Pireneler	2.503.926
Batı Akdeniz Dağları	645.781
Türkiye Dağları	33.394.686

Kaynak: Anonim, 2010a (www.ornl.gov/landscan/)

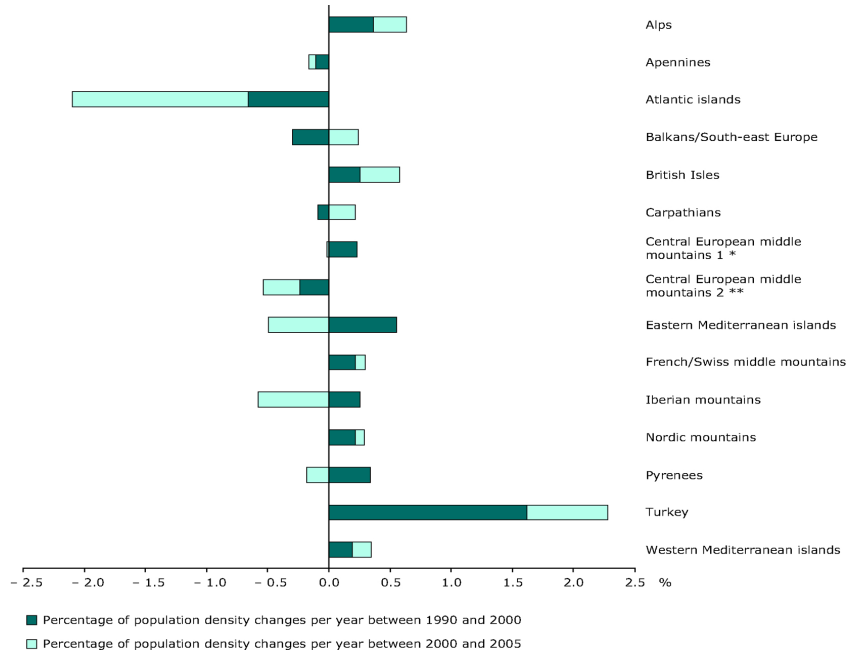
%12'si dağlık alanlarda yaşamaktadır. Yine yaklaşık %14'ü ise bu alanlardaki kaynaklara bağlı olarak, dağlık alana yakın nüfusu oluşturmaktadır. Bu alanların da çok büyük bir bölümü, kırsal alanlardır ve fakir topluluklardır (Anonim, 2011a).

Türkiye'nin kır/kent nüfus oranlarına bakıldığında (Tablo 3, Şekil 3), 1980'lere kadar bir birine yakın değerlerde bir artış söz konusudur. 1980'lerden sonra kentlerdeki nüfus artışı, dikkat çekici bir biçimde yükselme yönünde olmuştur. Diğer taraftan belde ve köylerdeki nüfus ise azalma eğilimindedir. Günümüzde belde ve köy nüfusunda ciddi anlamda bir azalma görülmektedir.

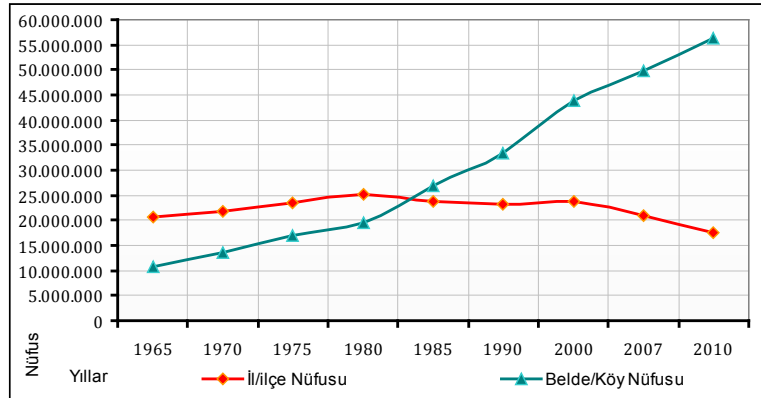
Türkiye'de yaklaşık 19 bin orman köyünde 7.7 milyon orman köylüsü yaşamakta ve bu nüfus kırsal nüfusun yaklaşık yarısını, ülke nüfusunun ise yaklaşık %15'ini oluşturmaktadır (Anonim, 2007b). Orman köylüsü, ülkedeki gelir düzeyi en düşük kesim olarak bilinmektedir. Orman köylülerinin gelir kaynaklarının artırma ve yerinde kalkındırmanın bir yolu olarak, sahip oldukları eşsiz doğal ortam zenginlikleri ve kültürlerini pazarlama olanaklarıyla gerçekleştirilebilir. Bu da kırsal turizm politikalarının dağlık alanlara yönelte şeklinde olabilir.

Şekil 1. Dağlık kütlelerdeki nüfus (2008) Kaynak: Anonim, 2010a

Şekil 2. Dağlık kütlelerdeki nüfus (2008) Kaynak: Anonim, 2010a

Şekil 3. Türkiye de i/ilçe merkezi ve belde/köy nüfusu (1965-2010 arası)

Tablo 3. Türkiye de il/ilçe merkezi ve belde/köy nüfusu (1965–2010 arası)

Yıllar	Şehir Nüfusu	Köy Nüfusu
1965	10.805.817	20.585.604
1970	13.691.101	21.914.075
1975	16.869.068	23.478.651
1980	19.645.007	25.091.950
1985	6.865.757	23.798.701
1990	33.326.351	23.146.684
2000	44.006.184	23.797.743
2007	49.747.859	20.838.397
2010	56.222.356	17.500.632

Kaynak: TÜİK¹

1. TÜİK, nüfus sayım sonuçlarını şehir nüfusu (il ve ilçe merkezlerindeki nüfus) ve köy nüfusu (il ve ilçe merkezleri dışındaki nüfus) olarak sınıflandırmaktadır. 2007 ve 2010 nüfusları, adrese dayalı nüfus kayıt sistemine göre açıklanmıştır.

3. DAĞLIK ALANLARDA ÇEŞİTLİ TURİZM OLANAKLARI

Turizm sektörü için bir yönlendirme ve ileriye dönük yol haritası olarak ortaya konan Turizm Stratejisi (2023)'nde; turizmin çeşitlenmesi, bütün bir yıla yayılması, alternatif etkinliklerin artırılması üzerine en fazla vurgu yapılmaktadır. Aynı stratejiye göre; istihdamın artması, bir bölgeyle sınırlandırılmayıp, bölgelere yayılması, markalaşan turizm bölgeleri, her yörenin potansiyeline uygun olarak entegre turizm tiplerinin ortaya çıkarılması üzerinde önemle durulmuştur. Buradan da anlaşıldığı gibi, Türkiye turizminin geliştirilmesinde ve çeşitlendirilmesinde dağlık alanların olanaklarından faydalanma zorunluluğu ortaya çıkmaktadır.

Dağlık alanlar, gün geçtikçe popüler turizm destinasyonu olarak ön plana çıkmaktadır. Pek çok neden dağlık alanları çekici hale getirmektedir. Öncelikle temiz havası, manzara güzelliği, yaban hayatı, yerel kültür, doğa ile iç içe olma ve doğa sporları (akarsu sporları) gibi olanaklar sayılabilir. Aynı zamanda dağlık alanlar, insanların faydalanacağı önemli pek çok kaynağa ev sahipliği yapar;

Dünya genelindeki temiz suyun %80'i bu alanlardan karşılanır (Anonim, 2011a). Aynı zamanda odun hammaddesi, ilaç sanayinin kullandığı odun dışı orman ürünleri, madenler, gıda ürünleri, hayvancılık gibi başlıklar ve pek çok alt başlıktan söz edilebilir.

Dağlık alanda yaşayan topluluklarda daha fazla kültürel farklılık ve geçmişe ait bilgi ve deneyim korunabilmektedir. Sosyal ve kültürel çeşitliliğin oluşmasında ve korunmasında, zor ulaşım şartları ve daha az etkileşimde kalınmış olma nedeni olarak öne sürülebilir.

İyi yönetilebilen kırsal turizm faaliyetleri ile dağlık alandaki yerel kültür, bilgi ve değerlerin korunması yanında yoksul yerel toplulukların sosyo-ekonomik gelişimlerinde önemli rol oynayabilir. Bunun yanında kötü yönetilecek turizm ile yeni sosyo-kültürel etkileşim

nedeniyle bozulmalar söz konusu olabilir. Bu nedenle sürdürülebilirlik ilkesi çerçevesinde dağlık alanların sunduğu turizm olanaklarından biri veya birkaçının bir arada sunulduğu yöreye özgü planlamalar ve politikalar oluşturulabilir.

Dağlık alanlar, global turizmin yaklaşık %20'sini turlar olarak çekebilmektedir (Anonim, 2010a). Avrupa Alpleri, yılda yüz milyondan fazla ziyaretçiye ulaşmaktadır. Ancak %10'luk kesim özellikli ve nitelikli turizmi oluşturması yanında %40'ı herhangi bir nitelikle seçim yapmamaktadır (Anonim, 2011a).

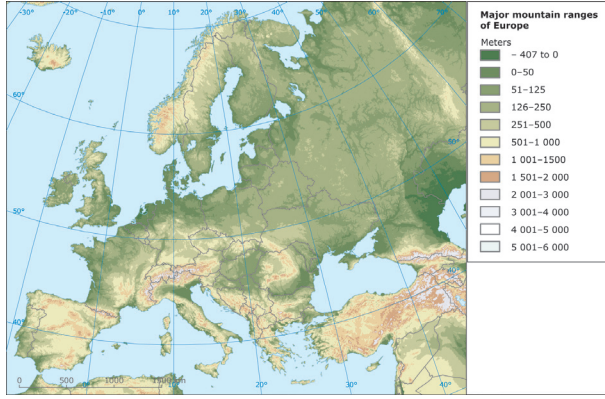
3.1. Fiziki (Jeolojik ve Jeomorfolojik) Yapıya Bağlı Turizm Olanakları

Yeni bir turizm şekli olarak *jeo-turizm*, doğada ender bulunan, görsel güzelliği olan yerçekli ve yapılarına dayalı bir turizm aktivitesidir. Türkiye sahip olduğu doğal coğrafyası bakımından çok önemli bir potansiyele sahiptir. Jeo-turizm'de, jeomorfolojik peyzaj ile anıt şekiller, göller, jeotermal kaynaklar, antik mağara ve maden ocakları ve biyolojik zenginlik önemli yer tutmaktadır (Özdemir ve Şenkul, 2008). Çok çeşitli jeo-turizm potansiyelinin etüt ve envanterlerinin yapılarak turizm çeşidi içine alınması, alternatif seçeneklerin artırılmasında önemli olacaktır.

Yaklaşık 65 milyon yıl önce (alpin dönem) başlayan ve jeolojik açıdan en genç dağ oluşum kuşağını oluşturan Alpler, Apeninler, Balkan Dağları, Karpatlar, Dinar Alpleri, Pireneler (diğer İspanyol dağları), Güney Avrupa ve Türkiye Dağları, en engebeli dağlık alanlardır (Anonim, 2010a). Türkiye'deki dağlık alanlar genç oluşumlu, yükseltisinin fazlalığı ve çok engebeli yapısı nedeniyle jeolojik ve jeomorfolojik çeşitliliğin ana sebepleridir (Şekil 4). Geçmiş iklim salınımlarına bağlı olarak buzul devrede çok sayıda yüksek dağlık kütlede (Doğu Karadeniz Dağları, Toroslar, Volkanlar ve Anadolu'nun diğer bağımsız dağları vb.) buzul şekillenmeleri ortaya çıkmıştır (Çiner, 2003). Akarsu aşındırmaları ve fluvyal süreçler sonrası yoğun vadi sistemleri ve akarsu havzaları, su üretim alanlarını oluşturmuştur. Dağlık alanlarda, suyun ve nemliliğin korunabildiği bölümler, doğal güzellikleriyle de ön plana çıkmaktadır. Dağlık kütlelerde yer alan örnekler (Vadiler –Altındere, Emli, Munzur Vadisi-, Kanyonlar –Köprülü, Uluğbey, Valla Kanyonları-, Heyelan Set Gölleri –Yedi Göller, Kara Göller-, Buzul Gölleri -Kaçkarlar, Boklarlar-, Volkanik Göller -Nemrut Krater Gölü-, Şelaleler - Kapuzbaşı, Ilıca, Tar Şelaleleri vb.) çoğaltılabilir.

Şekil 4'te de görüldüğü gibi Avrupa fiziki haritası içerisinde, yükseltisi en yüksek alanlar Türkiye de bulunmaktadır. Türkiye'nin en yüksek alanları ise, çoğunlukla Doğu Anadolu Bölgesi'nde yayılmaktadır. Dağlık alanların alpin zonları genellikle ağaçsız, karla kaplı alanlardır. Bu alanlar, kış aylarında kış turizmi çerçevesinde değerlendirilebilir. Kış turizm merkezleri açısından Doğu Anadolu'daki dağlık kütleler alternatif kış turizm merkezleri olarak seçilebilir

Şekil 4. Avrupa'nın başlıca dağlık kütleler ve yükseltileri
Kaynak: Anonim, 2010a

Türkiye'de karstik arazi şekilleri de geniş bir alanda yayılır (Anonim, 2011b). Türkiye'nin hemen hemen her bölgesinde karstik sahaları görmek mümkün olsa da esas olarak Akdeniz bölgesi karstik şekillerin en yoğun bulunduğu bölgedir. Karstik araziye özgü şekiller olan derin kanyon vadiler, mağaralar, travertenler, obruklar, şelaleler vb. şekiller kırsal turizm çerçevesinde değerlendirilebilir. Volkanik hareketlere bağlı olarak oluşmuş, kalderalar, maarlar, peribacaları, jeotermal alanlar, yine jeo-turizm açısından değerlendirilebilecektir.

Genellikle dağlık alanlarda bulunan şifalı sular ve kaplıcalar, sağlık turizmi içinde ön plana çıkmaktadır. Anadolu'nun geçirdiği jeolojik evrime bağlı olarak jeotermal kaynakların bulunduğu bölgeler çok sayıdadır.

Ülkemiz mağara turizminin geçmişi çok uzun olmamakla birlikte, kitle turizmine açılmış mağaraların sayısı da on'lu sayılarla ifade edilmektedir. Bu anlamda turizmin çeşitlendirilmesi ve alternatif turizm çalışmaları kapsamına mağaraların da alınmasının gerekliliği açıktır (Altınok, 2008).

Bunlar dışında, turizm faaliyetleri içinde, (dağ sporları, kaya tırmanışları, yamaç paraşütü, araştırma ve inceleme gezileri, At'a binme, motorize atv'ler, bisiklet vb.), bu yönüyle paket programların bu alanda bütünleştirilmiş ve çeşitlendirilmiş şekliyle bir alternatif etkinliği oluşturabilir.

3.2. Hayvan Çeşitliliğine Bağlı Turizm Olanakları

Dünya arazi yüzeyinin %24'ü dağlık alanlardan oluşur (Anonim, 2011a). Bütün dağlık alanlarda yükselti, iklim, vejetasyon ve toprak karakteristikleri çok kısa mesafelerde değişir. Bu nedenle habitatlardaki sayının fazlalığı, biyo-çeşitliliğe yansır. Bu alanların barındırdığı yaban hayatı çok yüksek düzeye ulaşır.

Dağlık alanlar, av-yaban hayatı bakımından da zengin tür çeşitliliğine sahiptir. Ancak bu çeşitlilik usulsüz ve bilinçsiz avlanmalarla hızla tüketilmektedir. Aşırı kaçak ve usulsüz avcılık, av hayvanı sayısının azalması gibi problemlerin önüne geçilebilmesi için planlı ve sürdürülebilir av turizm olanakları ile gerçekleştirilebilir. Av yaban hayatının sürdürülebilirliği ve doğal hayatın korunması açısından çeşitli planlarla gelişimini sağlayan alt yapının oluşturulması şarttır.

Ülkemizde, nesli azalan veya yok olma tehlikesi altında bulunan yaban hayvanı türlerinin çoğaltılmaları ve doğaya salınmaları amacıyla yaban hayvanı yerleştirme sahaları tesis edilmiştir. Av ve yaban hayvanlarının doğal yaşam ortamları ile birlikte korunmalarını, geliştirilmelerini, avlanmalarının kontrol altına alınmasını, av kaynaklarının milli ekonomi açısından faydalı olacak şekilde değerlendirilmesini sağlayan kanun 4915 sayılı Kara Avcılığı Kanunu'dur. Bu Kanununun 11. maddesine dayanılarak "Avlakların Kuruluşu, Yönetimi ve Denetimi Esas ve Usulleri ile İlgili Yönetmelik" çıkarılmıştır.

Av turizmi; av ve yaban hayatı kaynaklarının denetim altında yerli ve yabancı avcılarının kullanımına sunulmasını, bu kaynakların rekreasyonel ve turistik yönlerden değerlendirilerek ülke turizmine ve ulusal ekonomiye katkıda bulunmasını amaçlayan etkinliklerdir (Özdönmez vd. 1996). Diğer bir ifadeyle, avcılarının veya diğer kişilerin belirlenmiş ilkelerle yaptıkları etkinlikler olup bu etkinlikler, bazen av, bazen sportif olta balıkçılığı, bazen de av ve yaban hayvanları gözlem turları, fotoğraf ve film çekimleri vb. olabilmektedir. Av turizminin amacı; popülasyonu yeterli av hayvanlarının avına izin vererek ülke ekonomisine katkıda bulunmaktır.

Ülkemizde av turizmi faaliyetleri 4915 sayılı Kara Avcılığı Kanunu bu kanuna dayanarak oluşturulan Bakanlık Makamı Oluru ve 15.06.1973 tarihinde yürürlüğe giren Av Turizmi Yönetmeliği doğrultusunda Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü sorumluluğunda yürütülmektedir.

Yurdumuzda ilk av turizmi uygulaması 1977 yılında yaban domuzu (*Sus scrofa*) avı ile başlamıştır. 1964 yılında korumaya alınıp yeterli popülasyona ulaşan Antalya-Düzlerçamı Yabankeçisi (*Capra aegagrus*) 1981 yılında av turizmine açılarak yabandomuzu dışındaki av hayvanlarının avına izin verilmiştir. 1984 yılından itibaren yerli turist avcılar da av turizmi kapsamında avlanmaya başlamıştır (Anonim, 2010b).

Yurdumuzda profesyonel av turizminin geçmişi 1980'li yıllara dayanmaktadır. Yurdumuzda yabancı turist avcılara Yaban Domuzu, Yaban Keçisi, Çengel Boynuzlu Dağ Keçisi, Kurt avı organize edilmektedir (Arslan, 2001). Bunlar dışında tam kapasiteye ulaşılması halinde avlanabilecek hayvan türleri olarak; Geyik, Alageyik, Karaca, Y. Koyunu, Ayı, Tilki, Çakal, Vaşak, Tavşan, Keklik, Sülün vb. sayılabilir (Geray, 2001; Anonim, 2010b)

Eski çağlarda, geçim kaynağı ve protein ihtiyacını karşılamak için yapılan avcılık, zamanımızda bu değerleri yitirerek macera ve 21. yüzyılın vermiş olduğu yorgunluktan kurtulup, doğayla kaynaşmak için yapılan bir aktivite halini almıştır. Dünya ülkeleri av turizminden büyük paralar kazanırken, Türkiye av kaynaklarını tam olarak koruyamamakta ve değerlendirememektedir. Aşırı ve bilinçsiz avlanmalar ile yapılan teknik yanlışlıklar ve uygulamalar sonunda yaban hayatı ülkemizde büyük ölçüde tahrip edilmiştir (İnaç, 2001).

Birçok ülkede doğal dengenin yeniden oluşturulması çalışmalara önem verilerek hem av hayvanlarının yok olmalarının önüne geçilmiş, hem de planlı bir avlanma düzeninin uygulanması sayesinde av turizmi gelirleri bu ülkelerin ekonomilerinde önemli bir katkı haline getirilmiştir. Örneğin, Almanya, Avusturya, Danimarka, Doğu Avrupa ülkelerinden Çekoslovakya, Romanya, Yugoslavya, Polonya, Bulgaristan ve Rusya ile Batı Avrupa'da İspanya ayrıca bir çok Afrika ülkesi av turizmi konusunu tutarlı bir şekilde organize ederek bu yolla küçümsenmeyecek ölçülerde döviz elde etmektedirler (Anonim, 2001). Yine Türkiye'nin 1/8'i kadar olan bir Macaristan'a yılda 25-30 bin kadar avcı gelmekte ve bunlardan 45-50 milyon dolarlık bir av turizmi geliri elde edilmektedir.

Av turizmine ilişkin esas ve usuller ile avcı turistlerin avlayabilecekleri av hayvanlarının tür, cinsiyet ve miktarları, bunlardan alınacak avlanma ücretleri ve diğer ücretler Bakanlıkça tespit edilmektedir (Anonim, 2003). Bu bağlamda av turizmine ilişkin izinler, avlanmaya izin verilecek avlaklar, kotalar, avlanma izin ücretleri ile av organizasyonlarına ilişkin esas ve usuller MAK (Merkez Av Komisyonu) kararlarında belirtilmektedir (Anonim, 2004).

Çağdaş avcılıkta ve Av Yaban Hayatı'nın sürdürülebilir yönetimde temel ilke, avlanmanın bir plan dahilinde yapılmasını sağlamaktır (Geray, 1999). Yapılan av ve avlak yönetim planları çerçevesinde av turizmi için uygun alanlar, yerel halkın ve kırsal gelişmenin yararına köy tüzel kişilikleri av turizmi gelirlerinden, av hayvanı türlerine göre değişen oranlarda pay almaktadırlar. Bu da korumaya olumlu yansıtacaktır.

Ülkemiz av kaynakları ve av türü bakımından av turizminin gelişmesine oldukça elverişlidir. Akarsularımızda bulunan avlanmanın gözde türlerinden alabalıklar ve diğer türler ile yabani hayvanlardan; Yaban keçisi (*Capra aegagrus*), Çengelboynuzlu dağ keçisi (*Rupicapra rupicapra*), Yaban domuzu (*Sus scrofa*), Yaban koyunu (*Ovis gmelinii gmelinii*), Çakal (*Canis aureus*), Tilki (*Vulpes vulpes*) vb. av hayvanları ile av turizmine hizmet etmeye elverişlidir.

Sportif Olta Balıkçılığı; Ticari amaç taşımayan sportif olta balıkçılığı da av turizmi içinde değerlendirilebilir. Dinlenme, eğlenme, spor ve doğayla iç içe olma amacı taşıyan rekreatif bir etkinlik olarak ifade edilebilir. Bu amaçla bir ülkeden diğer bir ülkeye turlar düzenlenerek büyük paralar karşılığında gruplar halinde insanlar götürülmektedir. Örneğin Japonya'dan Avustralya'ya bu amaç için düzenlenmiş 7 günlük paket programına katılmanın kişi başına bedeli 4.200 Amerikan Doları ve Tayland için ise 2.300 Amerikan Doları'dır (Anonim, 2001).

Bugün Türkiye de sportif balıkçılıkla uğraşanların sayısı 1 milyon civarındadır. Bir başka deyişle toplam nüfusun 1/65'i dir. Oysa nüfusu 5 milyon olan Finlandiya da, nüfusun yaklaşık yarısı; 2,1 milyon kişi resmi olarak sportif balıkçılık yapmaktadır (Uysal, 2001).

Yurdumuzun yüksek ve dağlık bir kütleye sahip olması, çok sayıda akarsu ağının yerleşmesini doğurmuştur. Türkiye'nin yüksek dağlık alanlarından doğan çok sayıda akarsu, Göl ve Gölet kenarlarında sportif balıkçılık etkinliği için son derece büyük potansiyele sahiptir. Bu tür alanlarında çok yönlü kullanıma açık bir potansiyeli barındırmaktadır. Bu akarsular temelde havza sınırları dikkate alınarak oluşturulacak planlamalarda turizm olanakları da değerlendirilmelidir. Yurdumuzda sportif olta balıkçılığına uygun iç sularımızı geliştirme, iyileştirme ve uygun yerlerin tespit edilmesi şarttır.

Sportif amaçlı olta balıkçılığı için orman içi akarsuların geniş yatak yaptığı bölümlerde alabalık, sazan ve tatlı su kefalı gibi türler yaygın olarak bulunur.

Ornitolojik Turizm; Türkiye kuş türleri bakımından da oldukça zengindir. Avrupa kıtasında 430'u üremek üzere 455 kuş türü yaşarken yurdumuzdaki kuş türü sayısı yaklaşık Avrupa kadardır (Anonim, 2000). Ayrıca Türkiye, Dünyanın önemli kuş göç yolu üzerindedir. Bu göç yolu, Rusya'nın kuzeyinden başlayıp Karadeniz, Boğazlar ve Anadolu'yu izleyerek doğu Afrika'ya uzanan göç yoludur. Yurdumuzdaki ekolojik koşullar, kuşlar için çok elverişlidir (Hocaoğlu, 1992). Kuşların göç yolları üzerinde ve önemli sulak alanlar çevresinde kuş gözlem istasyonları ve kuleleri yapılarak bu noktalar kuş gözlemi turizmi için ayrımlanabilir.

3.3. Dağlık Alanlardaki Bitki Örtüsüne Bağlı Turizm Olanakları

Flora turizmi, son yıllarda biyolojik çeşitliliğe artan ilgi ile beraber, bunların korunması ve geliştirilmesine paralel olarak ortaya çıkan alternatif turizm ve ekoturizm gibi turizm türlerinin bir alt dalıdır (Irmak ve Yılmaz, 2011).

Ülkemizin barındırdığı zengin bitkisel potansiyelin turizmde değerlendirilmesine yönelik çalışmalar olmasına karşın oldukça yetersiz kalmıştır. Ülkemizde, Flora (Botanik) turizmi, sadece literatürlerde bir alternatif turizm çeşidi olarak geçmiş, bu turizm çeşidinin kriterleri ve yapılacağı yörelerdeki tur güzergâhlarına ilişkin ciddi çalışmalar yapılmamıştır (Irmak ve Yılmaz, 2011).

Avrupa ülkelerindeki doğal alanlar, çok uzun süreler kullanıma açık olması nedeniyle büyük oranda tahrip görmüştür. Türkiye doğası, Avrupa'ya göre çok daha az tahrip görmüş olması nedeniyle doğal alanları daha geniştir.

Türkiye barındırdığı 10765 çiçekli bitki ve eğrelti türünün yaklaşık 1/3'ünü endemik olarak bünyesinde bulundurmaktadır (Özhatay vd., 2005). Türkiye yaban çiçekleri bakımından çok şanslı ve şaşırtıcı bir zenginliğe sahiptir (Tekin, 2005).

Dağlık alan ekosistemleri, düz alanlara göre daha kompleks bir yapı sunar. Görsel güzelliği ile dağ florasının taşıdığı soğanlı, yumru ve rizomlu bitkilerin çiçeklendiği dönemlerdeki turizm etkinliği içinde değerlendirilmesi ile bu alanların önemi artacaktır.

Burada dikkat çeken nokta, dağlık alanların manzara güzelliğini yansıtan özelliğinin üzerinde taşıdığı hareketsiz ve farklı renklerle bütünleşmiş olan bitki örtüsüdür. Bu ilginç görüntü güzelliğinin fotoğraflanması ve seyri, doğa yürüyüşleri ile farklı flora ve fauna hakkında yaşam ortamlarında öğrenme olanağı da sunar.

Türkiye'deki bitki potansiyeli ve çiçekli bitki oranı yüksektir. Bu nedenle çok uzun zamanlardan beri Anadolu dağları, pek çok bitki avcısı ve araştırmacıları tarafından araştırılmış ve yayınlanmıştır. Bitki zenginliğini fark eden Araştırmacı ve Avcılar, çiçek soğanı satıcıları çok uzun süreler Anadolu dağlarında kalarak, topladıkları soğanları ve çiçekleri satarak servet kazanmışlardır (Baytop, 2000).

Kırsal kültürel zenginliklerimiz dışında, doğal güzelliklerimiz de pekâlâ birçok etkinliğe kaynak olabilir. Son derece güzel manzaralı bakir doğal mekanlar (ormanlar, nehirler, göller...), özellikle Avusturya, İsviçre, Fransa gibi dağlık bölgelere sahip ülkelerde turistlerin tatillerinin vazgeçilmez bir parçası haline geldiğini görmekteyiz (Soykan, 2003).

4. TURİZM ÇEŞİTLERİNİN KIRSAL KALKINMA İLE İLİŞKİSİ

Türkiye'nin kıyı turizmi, ortalama dört ile sekiz ay arasında bir sezona sahiptir. Bu süre içinde yoğun turist baskısı, bilinen birçok soruna yol açmaktadır. Halbuki ülkemiz kıyıların hemen ardındaki iç kısımlarda; dağ, yayla, orman, su zenginlikleri ile tarımsal yapı ve yerel kültür göz önüne alındığında, buralarda kırsal turizmin hemen her mevsim yapılabilmesinin son derece olanaklı olduğu hemen anlaşılır. Böylece kırsal turizm kıyının gerisinde yer alarak, deniz turizminin alternatifi ya da tamamlayıcısı olabilir (Soykan, 2003). Türkiye turizmini çeşitlendirmeye yol açacak bu tür girişimler, turizmi kıyılarından iç kesimlere çekmeyi de hedeflemektedir. Kısacası ülkemizde sürdürülebilir turizm için kabul edilen çekiciliklerin tümü vardır (Soykan, 2003).

Turizm önümüzdeki dönemlerde de bölgesel eşitsizliklerin giderilmesi, yoksullukla mücadele ve istihdam olanaklarının geliştirilmesi konusunda güçlü bir planlama ve uygulama aracı olarak kullanılacaktır. Bu bağlamda farklı kurumlar tarafından yapılacak yatırımların birbirleri ile tutarlı olması sağlanacaktır (Anonim, 2007a).

Türkiye sahip olduğu farklı jeomorfoloji ve iklim koşulları nedeniyle çok zengin flora ve fauna'ya sahiptir. İçerdiği fauna düzeyi sayıca yetersiz olmakla birlikte Türkiye'de yaklaşık 70 milyon hektar genişliğinde yaban hayvanı yaşama alanı bulunmaktadır. Bu alanların optimal niteliklere kavuşturulması halinde avlanılacak av eti düzeyi 47620 ton/yıl ete, bu da yaklaşık 2.5 milyon adet besi koyununa denk olmaktadır. Elde edilen av etinin parasal değeri (2001 verilerine göre) 190.3 trilyon TL'dir. Buna tırnaklı hayvanlardan elde edilecek trofelerin ve derilerin parasal değeri de eklendiğinde elde edilen yıllık

gelir, kuşkusuz daha da artacaktır (Geray, 2001). 1994–95 Av döneminde 22.133 \$ köy tüzel kişiliklerine verilirken bu rakam daha sonraki yıllarda artarak devam etmiştir. Ülkemize gelen yabancı uyruklu turist avcılarının sayısı da sürekli artış yönünde olmuştur (Anonim, 2010b).

Kırsal turizm kapsamında turistlerin konaklama, ulaşım gibi faaliyetleri ile yeni iş kollarının oluşmasına, kırsal kalkınmaya, turizm sezonunun genişlemesine katkıda bulunulabilir. Dağlık alanlar, turizm açısından yeni ve önemli bir sahayı oluşturabilir. Bu bağlamda Türkiye'nin büyük bölümünün dağlık alanlardan oluşması nedeniyle bu alanların ülke kalkınmasında ve turizmin çeşitlenmesinde önemli katkısı olabilecektir.

Ülke alanının yaklaşık yarısı (% 53), bitkisel ve hayvansal üretim için kullanılmaktadır. Toplam GSYİH içinde tarımın payı (örneğin, 1980 yılında% 26,1 iken 2006 yılında% 9,2 kadar) her yıl azalsa da, Türk nüfusun yaklaşık üçte biri tarımsal faaliyetlere katılmaktadır. Türkiye'deki tarım alanlarının 25,9 milyon ha'ı (toplam alanın %33.3'ü) yüksek doğa değerine sahip alanlardır. Bu alanında %67'si dağlık alanlardır (Anonim, 2010a). Turizm faaliyetlerinin ulusal ve bölgesel düzeyde gelişebilmesi için sektörle ilgili geliştirilen planlara uygun olarak öncelikli bölgeler ve alanlar belirlenmelidir (Anonim, 2007a).

Ormanlar, Tarım Alanları ve Mera (Açık) alanların iç içe olduğu mozaik yapı, yine en fazla Türkiye dağlarında görülür (Anonim, 2010a). Dağlık alanlarda tarımsal faaliyet, küçük parsellerde yapılabilmektedir. Bu nedenle bu tür alanlarda karma sistemler olarak isimlendirilen Agro-forestry (tarım ve ormancılık) ve Silvo-pastoral (orman ve hayvancılık) uygulamalar, demonstratif amaçlı olarak örnekler oluşturulabilir. Bu yapıya kırsal turizm aktivitelerinin entegrasyonu kolaylıkla gerçekleştirilebilir.

Kentsel alanlarda yaşayan insanların doğaya olan özlemi gün geçtikçe artmakta bunun sonucu olarak kırsaldaki kültürel ve doğal ürünlere talepte büyük oranda artmaktadır. Köy türü beslenme gibi kavramlar daha sık duyulmaktadır. Bu gibi nedenleri, dağlık alanlardaki kırsal nüfusa ekonomik açıdan getiri sağlayacak bir olanak olarak görmek ve kırsal turizm çerçevesi içerisinde değerlendirilmelidir.

5. SONUÇ

Modern yaşamın ortaya çıkardığı bir sonuç olarak, kentleşme sanayileşme ile doğal ortam şartları, yapıları ile yer değiştirmekte bu durumda insan psikolojisi ve doğasını yeterince karşılayamamaktadır. Doğanın bir parçası olan insanın doğal alanlara ilgisi artmaktadır. Son yıllarda turizm aktiviteleri içinde doğal alanlara olan talep de artmaktadır. Yüksek dağlık alanları nedeniyle, doğası ve kültürel çeşitliliği daha az tahrip görmüş Türkiye'nin bu talebi karşılayacak potansiyeli bulunmaktadır.

Bu çalışma ile turizmin çeşitlendirilmesi, bütün bir yıla yayılması strateji ve 2023 vizyonu çerçevesinde; Türkiye dağlık alanlarını bir bütün içinde ele almak

ve sunduğu kırsal turizm potansiyelini ortaya koymak amaçlanmıştır. Türkiye genel alanı içinde en geniş yeri kaplayan dağlık alanlar, bünyesinde barındırdığı kırsal nüfusta en az gelir düzeyine sahip kitleleri oluşturmaktadır. Bu nedenle dağlık alanların sunduğu alternatif turizm potansiyeli çerçevesinde öncelikle jeolojik ve jeomorfolojik özellikler, doğal ortam şartlarındaki çeşitlilik ve korunmuş kültürel yapısıyla bu tür alanların kırsal turizm açısından son derece zengin olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Bu bölgelerde yaşam savaşı veren kırsal nüfusun kalkınmasında ve yerinde tutulmasında yardımcı olacak ve ülke ekonomisine katkı sağlayacak bir politika ile bu alanların değerlendirilmesi önemli olacaktır.

Turizm etkinliklerinin tüketime dönük bir faaliyet olması nedeniyle, turizm etkinliğine konu alanların bozulması ve tahribini de beraberinde getirebilmektedir. Bu nedenle turizm aktiviteleri hazırlanırken sürdürülebilirlik ilkesi öncelikle değerlendirilmeli, koruma kullanma dengesi yerleştirilmelidir. Dağlık alanlar ve hassas ekosistemler üzerinde gerçekleşecek turizm etkinliklerinde de en önemli ve öncelikli planlama ilkesi, sürdürülebilirlik olmalıdır. Katılımcı yaklaşımla uygulama politikaları oluşturulmalıdır. Bu çerçevede, etkili bir koruma için katılımcılık temeline dayalı bölgeyi yaşam alanı olarak kullanan tüm unsurlar dikkate alınarak oluşturulmalıdır.

6. KAYNAKLAR

Anonim, 2000. Türkiye’de Yaşayan Kuşlar, Milli Parklar ve Av Yaban Hayatı Genel Müdürlüğü Personeli Güçlendirme Vakfı, Yayın no : 1, 266 s., Ankara.

Anonim, 2001. Sürdürülebilir Avcılık İçin Temel Eğitim Kitabı, Orman Bakanlığı, Milli Parklar ve Av-Yaban Hayatı Genel Müdürlüğü, Eğitim Yayınları-1, 640 s., Ankara.

Anonim, 2003. Kara Avcılığı Kanunu, 11 Temmuz 2003 Tarih ve 25165 Sayılı Resmî Gazete.

Anonim, 2004. 2004-2005 Av Dönemi Merkez Av Komisyonu Kararı, 7 Haziran 2004 Tarih ve 25485 Sayılı Resmî Gazete.

Anonim, 2007a. Türkiye Turizm Stratejisi (2023), Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara

Anonim, 2007b. IX. Kalkınma Programı (2007-2013) Ormanlık Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara.

Anonim, 2010a. Europe’s Ecological Backbone: Recognising the True Value of Our Mountains, EEA (European Environment Agency) Report No 6, Copenhagen.

Anonim, 2010b. Türkiye’de Av Turizmi Uygulamaları, http://www.milliparklar.gov.tr/dkmp/anasayfa/avyabanhaberleri/10-02-11/Turkiye_de_Av_Turizmi_Uygulamaları

Anonim, 2011a. Tourism and Mountains, A Practical Guide to Good Practice, UNEP (United Nations Environment Programme)

Anonim, 2011b. Karst ve Mağara, http://www.mta.gov.tr/v2.0/daire-baskanliklari/jed/index.php?id=karst_magara, 01.07.2011

Baytop, T., (2000). Anadolu Dağlarında 50 Yıl (Bir Bitki Avcısının Gözlemleri), Nobel Tıp Kitapevleri, İstanbul

Çiner, A., (2003). Türkiye’nin Güncel Buzulları ve Geç Kuvaterner Buzul Çökelleri, *Türkiye Jeoloji Bülteni*, 46 (1)

Geray, 1999. Av Yaban Hayatı Yönetiminde Yeni Yaklaşımla İlgili Eğitim Workshop’u Raporu, *Orman Mühendisliği Dergisi*, sayı 7, Ankara. 26-32

Geray, U., 2001. Av ve Yaban Hayatı Yönetimi Sertifika Programı Notları, Mayıs 2001, Ankara.

Hocaoğlu, Ö., L., 1992. Av Kuşlarımız, 208 s., Orman Bakanlığı Yayın Dairesi Başkanlığı, Ankara.

Irmak, M.A., Yılmaz, H., 2011. Flora Turizmine Bakış Açısının Anketlerle Belirlenmesi, *Biological Diversity and Conservation (BioDiCon)*, 4/1. 99-106

İnaç, S., 2001. Av Turizmine Bir Bakış, *Av Tutkusu Dergisi*, yıl:4, sayı:46, 17-20, İzmir.

Kuvan, Y., 2001. Av ve Yaban Hayatı Yönetimi Sertifika Programı Notları, Mayıs 2001, Ankara.

Özdemir, M. A., Şenkuş, Ç. 2008. İncehisar Havzası’nda (Afyonkarahisar) Jeomorfolojik Anıt Şekillerin Jeoturizm Potansiyeli. Ulusal Jeomorfoloji Sempozyumu, Çanakkale

Özdönmez, M., İstanbullu, T., Akesen, A., Ekizoğlu, A., 1996. Ormanlık Politikası, İ.Ü. Yayın No: 3968, Orman Fakültesi Yayın No:435, İstanbul.

Özhatay, N., Byfield, A., Atay, S. 2005. Türkiye’nin 122 Önemli Bitki Alanı. WWF Türkiye Doğal Hayatı Koruma Vakfı Yayınları, s:476, İstanbul.

Soykan, F. 2003. Kırsal Turizm ve Türkiye Turizmi İçin Önemi, *Ege Coğrafya Dergisi*, 12, 1-11, İzmir

Tekin, E. 2005. Türkiye’nin En Güzel Yaban Çiçekleri. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Genel Yayın No: 868, Bilim Dizisi No: 28, İstanbul, s.652.

Yalçın, Ö., 2004. Orman İçi Sulara Sportif Olta Balıkçılığı ve Bazı Yasal Düzenlemeler, *Orman ve Av Dergisi*, Yıl:79, Sayı:2004-4, Cilt:81, 25-30, Ankara.

Arslan, R.Ö. 2001. Kazdağları ve Av Turizmi, TMMOB Orm. Müh. Odası Kazdağları I. Ulusal Sempozyumu, Edremit.

Altınok, E.B. 2008. Türkiye Turizm Stratejisi (2023) ve Turizm Stratejisi Eylem Planı’nın (2007-2013) Mağaraların Korunması, Mağara Turizmi, Mağaracılık ve Mağaracılar Açısından Değerlendirilmesi, IV. Ulusal Speleoloji Sempozyumu. Ankara